

skib, er et væsentligt skridt til forståelse og afklaring af kirkens nuværende udseende. Dens særlige rigdom på gravmæler, som giver vidtrækkende personhistoriske oplysninger, har betydet, at mange forskere netop har ventet med længsel på dette bind. En række fragmenter af knuste gravsten, som normalt ikke ses, bliver genstand for vurdering (side 1473-85). Kirkeværket tager ikke stilling til hypotesen om, at Mikaelspatrociniet indicerer eksistensen af en meget tidlig missionskirke på dette sted (sammenlign dog side 1268 og note 5). Men ikke heller hér er der foretaget arkæologiske undersøgelser.

Efter alt at dømme skulle de foreliggende hefter af kirkeværket være de sidste, der omhandler kirker på Fyn, da Fyns Amt har nægtet at bidrage til kirkeværkets fortsættelse på Fyn ved de ellers blandt amterne brugelige tilskud. Man ser med glæde frem til dækningen af kirkerne i de dele af Danmark, der på denne måde kan profitere på Fyns Amts spareiver.

Tore Nyberg

Danmarks Kirker. Odense Amt, hefte 16: Nyere kirker i Odense. (Nationalmuseet/Poul Kristensens Forlag, 2000). 112 s., 115 kr.

Danmarks Kirker er et værk fuld af indbyggede paradokser. Da værket blev grundlagt for flere menneskealdre siden, trak man en grænse midt i 1600-tallet. Hvad der lå herefter blev kun sporadisk behandlet. Det betød, at man kunne koncentrere sig om middelalderen, renaissance og barok og udgive et amt i to bind. Sådan er det ikke længere. Man breder sig på godt og ondt og beskriver nu i et helt hefte kirker, der til dels slet ikke var opført ved værkets begyndelse. Det skal jo medføre en mere bindstærk udgivelse. De redaktionelle principper, der i sin grund går ud på en udtømmen-

de beskrivelse – ikke tolkning – af bygninger og inventar, kommer til kort over for de moderne bygninger. De nye kirkers bygningshistorie kan jo hurtigt og forholdsvis let undersøges i arkiverne. Der er ikke så mange uafklarede spørgsmål til materialer, arkæologi, brug og beliggenhed, som hvis det havde handlet om en kirke med en omtumlet tusindårig historie. På den anden side er det nyttigt også at få samlet viden om de nyeste kirker, få anført arkivfonde og litteratur, se gode fotos reproduceret – men faren for, at det bliver lidt tørt og intetsigende, er der. Ved middelalderens kirker og klostre må man som historiker eller almindelig bruger af værket stadig bringe sin fantasi til at udfylde afstanden. Med 1900-tallets kirker er det hele så velkendt, at man snarere kunne have brug for, at en historiker tolkede brud og sammenhænge – men det ligger netop uden for værkets sigte.

Gråbrødre Klosterkirke er nu en gammel svend, der nok rummer gåder og masser af »dødt« inventar. Den historiske indledning lægger vægt på, at den gennem præsten og kirkehistorikeren Ludvig Helveg blev hovedsæde for den grundtvigske menighed i byen. Hospitalskirken fik da også på god grundtvigsk vis en albertavle med maleri af Christen Dalsgaard. Vor Frelsers Kirke fik i 1911 et altermaleri af Joakim Skovgaard, men hvorfor må vi så ikke se en næroptagelse af det?

Ellers spænder heftet vidt inden for arter af historicisme, den gode, den onde og den virkeligt grusomme. Til de mere særegne eksempler er byens katolske St. Albani Kirke i århundredskiftets internationale gotik med en imponerende træskåren albertavle fra Østrig. I den anden ende af spektret finder vi 1920 den kirke, P.V. Jensen Klint selv ville have kaldt St. Hans Tveje – også historicistisk krukkeri – men som nu hedder Fredens kirke. Den er generalprøven til

Grundtvigskirken på Bispebjerg, men hænger stadig i arven fra middelalderens landbykirke, som han parafraserede i Vodskov Kirke i Vendsyssel.

Hver by har sin arkitekt, eventuelt arkitektfamilie. I Odense er det Lehn Petersen. En af heftets overraskelser er et udkast af Knud Lehn Petersen som forløber for Hans Tausens Kirke. Projektet viser den nyrenæssance, der skyder sig ind på en knivsæg mellem ca. 1925 og 1935 – båret af folk med forbindelse til Den Frie Arkitektforening. Der kom ikke meget andet end papir ud af disse stileksperimenter – bortset fra embedsarkitekten i Aalborg, Ejnar Packness, der som Lehn Petersen var dybt betaget af Östbergs Stadshus i Stockholm.

Munkebjerg Kirke viser et klassisk stiltræk i dansk kirkearkitekturs historie, ellipsesnittede, der var kendt fra den sjællandske Bjernede Kirke, som arkitekt Storck ødelagde – og som Jensen Klint i 1911 gjorde til en uomgængelig, næsten ideal form for sine elever. Svingersønnen Ivar Bentsen kom aldrig over det – og det optræder faktisk både i hans og i et andet vinderprojekt fra 1942 samt i reduceret udgave i Erik og Ebbe Lehn Petersens endelige bygning fra 1960-61.

Sådan set er heftet om de nyere kirker godt. Det viser den stadige leg med og forholden sig til historiske former op gennem 1900-tallet. Men det er læseren, der skal lave arbejdet. Der gives ikke meget andet end oplysninger ved døren. Det er udmærket. Her kan andre forskere så begynde.

Carsten Bach-Nielsen

Christian Adamsen og Vivi Jensen (red.): *Danske Præsters Indberetninger til Oldsagskommissionen af 1807*, bind 1-4. (Wormianum, 1995-98). 1.550 s., 285 kr. pr. bind.

I 1807 blev Den kongelige Commission

til Oldsagers Opbevaring nedsat med det formål at bevare monumenter, at samle og udstille oldsager samt at varetage administrationen af disse områder. Kommissionen blev forløber for Nationalmuseet, som det også kan ses på de klart museale formål, som kommissionen havde. En af dens første opgaver var at indhente oplysninger om, hvad der fandtes i hele landet. Ser man bort fra Ole Worms tilsvarende indberetninger knap 200 år tidligere, er det således år 0 i musealt regi, når det gælder viden om fortidsminder over hele landet. I foråret 1808 blev der følgelig via biskopperne udsendt en spørgeliste til alle landets præster med svarfrist ved årets udgang. Listen omfattede 12 punkter: gravhøje, hedenske altre, tingsteder, bautasten samt helleristninger, runesten, inskriptioner, billeder ældre end reformationen, genstande fra den katolske tid, ruiner, arkæologiske fund (med kendt proveniens), oldsagssamlinger (løsfund) samt endelig sagn specielt knyttet til oldsagerne. Resultatet blev, at der fra ca. tre fjerdedele af landets sogne indkom svar til kommissionen, og at der for en fjerdedel af sognene kun blev indberettet, at der intet fandtes. Men for den halvdel, som der kom positive svar fra, er disse nu udgivet i fire tykke bind.

Det er blevet en meget gennemført opgave, som de to udgivere har lavet. Ordningsprincippet er de gamle amter fra før 1970, hvor man inden for hvert amt får et klart overblik over, hvilke sogne der er indberetninger fra, også kartografisk. Man har dermed valgt at bryde det stiftsvise indsamlingsprincip op til fordel for en samling, der svarer til det nuværende riges grænser. Det har blandt andet betydet, at indberetningerne til Slesvig stift er splittet efter 1920-landegrænsen. Mange af de sønderjyske indberetninger er skrevet på tysk – her har udgiverne valgt at bringe både den originale tyske tekst og en oversættelse